

Fóti Péter: Waldorf és/vagy Summerhill?

június 12, 2013

„A Waldorf iskolák és Summerhill között körülbelül ugyanaz a különbség, mint a konvencionális iskolák és Summerhill között. Én nem számítom sem a Montessorit, sem Rudolf Steiner iskoláit alternatívnak. Szerintem a konvencionális rendszer igazi alternatívája a demokratikus iskola. És most ennek nagy mozgalma is van szerte a világban. Úgyhogy személy szerint én úgy látom– bár tudom, hogy Steinernek nagyon speciális iskolarendszere van – , hogy ezeknek az iskoláknak a filozófiája mind a tanulást állítja a középpontba, míg Summerhill nem. Summerhillben csak akkor kerül előtérbe a tanulás, ha az illető már megérett rá.” – mondja Zoe Readhead, A. S. Neill lánya, a Summerhill Iskola jelenlegi vezetője egy mostanában készült interjúban.

Amikor nemrég felkértek, hogy működjek közre a Waldorf tanárképzés induló esti kurzusán, és beszéljek Summerhillről, erről hírt adtam barátaimnak (a demokratikus iskolák levelező lista tagjainak). Egyikük ezt válaszolta:

„Örömmel és meglepetten olvasom, hogy az esti Waldorf képzés eladója leszel! Nagyon kíváncsi leszek, mit hoztok össze ti ketten: te és a Waldorf... ugyanis mióta hozzájuk járok (Solymárra, a lev. képzésre), azóta vagyok a . levlistán is, és folyton azon feszengek, hogy jön össze ez a kettő. Nem sokra jutottam. Úgy látom, hogy a „Szabad Waldorf Iskola” nagyon sokat tud a gyerekekről, módszereik is nagyon jók, de a demokráciát se találom benne.”

Szerintem Waldorf sokféle van, ahogyan sokféle Summerhill is van; bár nem így hívják őket, hiszen Neill mindig is ragaszkodott ahhoz, hogy Summerhill nevű iskola csak egyetlenegy legyen a világon, és buzdított mindenkit arra,

hogyan dolgozza ki saját filozófiáján alapuló iskolarendszerét. Tény és való, hogy a Waldorf alapjában nem a demokráciára esküszik, sokkal inkább a tanár személyisége, a szellemiség, a művészetek azok amik először eszébe jutnak az embernek, ha a Waldorfra gondol. Mindez következik Rudolf Steinerből, és mindazokból, akik követik őt.

Vekerdy Tamás a Waldorf iskolákról és Summerhillről

Ide idézem egy 2005-ös emlékezetet. Ekkor Budapesten jártam a Nyugati téri Alexandra könyvtárban, ahol Vekerdy Tamás a magyar nyelvű Neill könyv megjelenése után beszélt Summerhillről. Többek között ezt mondta:

„A fő különbség az, hogy Waldorf az egy iskola, ahova reggel egy gyerek bemegy, és délben vagy délután hazamegy, míg Summerhill az egy telep, ahol együtt élnek a gyerekek, és az egész napjukat éjszakáikat együtt töltik, nem mennek haza, Summerhill bentlakásos, és Summerhill sokkal szabadabb, a Waldorf kereténél is. Természetesen a Waldorf is megpróbálja, műhellyel, művészi munkával, kézművességgel körberakni a gyereket, abban az értelemben a gyerek kibontakozása szabad, hogy nincs arra kényszerítve, hogy matematikából kell jól felelnie, különben ő rossz gyerek, mert ő lehet remek táncos, nagyszerű faragó, és ez el van ismerve, és matematikából olyan amilyen, és az sincs osztályozva, és nincs kudarccal sújtva, szöveges értékelés van. A Waldorfban tehát egy csomó dolog megvan, de mégis ez egy kötöttebb iskola. Az, hogy a szabadságra nevelés iskolájának vallja magát az igaz, és erre törekszik, abban az értelemben, hogy azt gondolja, hogy az a jó, ha minden gyerek azzá lesz aki, aki kibontakoztatja az individualitását, nem pedig én faragom majd olyanra, amilyenek én elképzelem, hogy lennie kell. Ez egy fontos mozzanat, amiben minden alternatív vagy reformpedagógia egyetért többé kevésbé, és ez azonos mondjuk a Summerhill gondolattal is. Ezen túl rengeteg eltérés van. Én lelkes híve vagyok Summerhillnek, miközben gyerekeim Waldorf iskolába jártak illetve a legkisebb még jár is. Én a Waldorf iskolát is

nagyon jónak tartom, de különbségek vannak. Ez nem akadályoz meg abban, hogy Summerhillt csodáljam.”

Summerhillben a tanulók döntenek arról, hogy mit akarnak tanulni, az alternatív iskolában, bár nagyobb a szabadság, mint a szabadságtól teljesen megfosztott tömegiskolában, mégis az alternatív iskolákban a tanárok azok, akik vezetik a gyereket, még ha közben többé-kevésbé figyelembe veszik azt, hogy milyen is az a gyerek. Ezért van az, hogy a Waldorfban bár nincs osztályzás, de van szöveges értékelés. Lehet, hogy százszor jobb, mint az osztályzat, de Summerhillben nincs osztályzás, mert Summerhill, ha úgy vesszük, egy osztályok nélküli társadalmat céloz, míg az osztályzás, mint neve is mutatja, egy osztálytársadalom kelléke. Ezért túske Summerhill sokak szemében. Mert létezik, mert nem csupán szép szavak és teóriák, hanem létező, hús-vér valóság! Amit a Waldorfban ígérnek (. szabadság a gyerekeknek), az Summerhillben a valóság.

Summerhill és a Waldorf összehasonlítása

Úgy érzem, hogy a Waldorf-mozgalom tulajdonképpen nem kifejezetten célozza meg a társadalom jobbítását. Neill igyekezett ezt megtenni, bár ez leginkább a protestálásra szorítkozott. Nekem a nagy különbség nem abban áll, hogy Summerhill bentlakásos iskola. A gyerekek csak 33 héten át vannak az év 52 hetéből az iskolában, de a szabad iskolákon belül Summerhill kivétel. A bentlakásos rendszer egyfajta kényszer is volt, mert Neill máshogy nem tudta volna összeszedni azt a 60-80 gyereket, ami az iskola működéséhez anyagilag szükséges, hiszen kevés olyan ember van, aki hisz Summerhillben, és ugyanakkor meg is tudja fizetni a tandíjat (ami azonban brit mércével mérve egy átlag magániskola díjának felel meg).

A nagy különbség a Waldorf és Summerhill között inkább ott lelhető fel, hogy egy Waldorfos tanár kicsit másképp néz a gyerekekre, és ebből következően másképp is viselkedik. Egy Waldorfos tanár nem lát semmi rosszat abban, hogy a gyerekeket

osztályokba sorolják, és beültetik a padokba, és megmondják neki, hogy mit rajzoljon, milyen színes krétával, és milyen színű legyen a virág, és megmutatják neki, hogy hogyan kell mozogni az eurithmia órán. Persze Steiner egy csomó jó dolgot javasolt, mint az epochális tanítást, ami sokkal jobb, mint a tradicionális órarend, a maga heti két óra biológiájával. Ezzel a Summerhill-béli gyakorlat annyiban ellentétes csak, hogy ott a gyerek abban dönt, be akar-e menni egy olyan órára, ahol őt majd erre-arra tanítja egy tanár. Amikor azonban már ezt eldöntötte, és bement, akkor ahogy Zoe is mindig hangsúlyozza, „szereti, ha a tananyagot elé találják”, vagyis mivel a tanulásra megérett, a konvencionális tanítási módszerek is remekül megfelelnek neki, nem a módszer és a különféle praktikák, trükkök csalogatják be az órára.

Mit hoz a jövő?

Bizonyosan megvan Steiner filozófiájának is a maga története, de én ezt nem ismerem. Most is csak levettem a polcomról Henning Köhler: *Rossz gyerekek pedig nincsenek* c. kötetét, és rögtön a negyedik lapon találkozom Neillel:

„Az antipedagógiai kísérlet (a legjobb nevelés a nem nevelés) már rég éppúgy alkalmatlannak bizonyult, mint a szigorú pedagógiai módszerek újbóli alkalmazása. Az ortodox baloldal belebukott népnevelési offenzívájá az ugyan, hogy a tekintélyelvűséget ellenző baloldal a gyermeket helyezte a középpontba (a társadalmi szükségletek fedezésére szolgáló emberi alapanyag helyett) amit nem lehet eléggé dicsérni, de a gyakorlatban nem jutottak túl a konvencionális formák közötti működésen. Szabadságra (önrendelkezésre) irányuló koncepciójuknak nem volt filozófiai-embertani vagy akár spirituális alapja – így történhetett meg, hogy a szabadságra nevelést félreértették, és a gyerektől elvárták, hogy partnerük legyen, felelősséget vállalva saját nevelésében. Tették ezt a gyermeknek abban a fejlődési korszakában, amikor még a felnőttet utánozza – ami a pedagógiai önkény újabb változata volt. Alexander S. Neill gondolatait a szabadságra

nevelésről rosszul értelmezték, és ahogyan ő maga panasolja, a gyermek programszerű elhanyagolására buzdítottak. De még az autentikus Summerhill iskolából is hiányzott egy következetes a materialista emberképen túlmutató alapozás, amely nélkül a nevelés óhatatlanul csorbát szenved.”

Kétségtelenül itt is megfogalmazódnak a döntő különbségek! A Waldorfosok nem ismerik, nem értik eléggé Summerhillt, ahogyan Neill követői sem értik egészen Steiner gondolatvilágát (magamat is beleértve). Azt gondolom, hogy a Waldorfosok nem látják, hogy mindaz, amit itt Köhler megfogalmaz, nem egészen állja meg a helyét. A gyerek sohasem csupán utánoz. Mindig újraalkotja a világot. A Waldorfosok nem látják, hogy a gyerek egy bizonyos fokig igenis tud felelősséget vállalni a saját életében, hogy dönteni tud. Nem mindenben, de sok kérdésben. Nem látják, hogy ez jól tesz neki. Minden a fokozatok kérdése. A kérdés nem az, hogy mikor lehet 100% felelősséggel felruházni, hanem az, hogy melyik életkorban-milyen fokú felelősséget lehet neki adni. Neill szerint ez az idő egészen hamar eljön minden gyerek életében.

Mindezen különbségek miatt azután a Waldorf iskolában ugyanúgy csak egy árnyékszerű önkormányzat van, hiszen csak a tanárok tudják igazán, hogy mit kell csinálnia a gyerekeknek. Bár a gyerek nem érti, miért, de alá kell vetnie magát mindennek, amit a felnőtt mond neki. Majd ha felnőtt lesz, akkor ő maga is tudni fogja, hogy ez helyes volt, és ő maga is alá fogja vetni a saját gyerekeit, mert úgy véli, ez a gyerek érdeke.

Sok-sok évvel ezelőtt egy bécsi Waldorf iskolában töltöttem két napot, és láttam a szünetben, hogy hogyan kínozzák a gyerekek egymást, láttam az egyforma rajzokat, láttam jó és rossz órákat. Nem vonzott az egész. Ez így is maradt, mindazonáltal Vekerdy hozzáállását nagyon kedvelem, mert ő épp azokat az elemeket szokta kiemelni ki Waldorfból, ami szimpatikus nekem.

Valóban nem az a fontos, hogy a különbségeinket hangsúlyozzuk,

de elhallgatni sem kell őket. Neillnél fontos, hogy az önkormányzat egy önszabályozó rendszer része, amely hatékonyan fékezi a gyerekek közötti erőszak minden (vagy legtöbb) formáját. A Summerhill egy inspiratív környezet, amelyben a gyerekek fejlődnek, azzal foglalkoznak, ami érdekli őket, később pedig azzal, ami lehetővé teszi azt, hogy olyan foglalkozások művelői lehessenek, ami megfelel belső igényeiknek. Erre van mód, nem válnak lelkiileg megnyúzott tinédzserekké, felnőttekké. Persze nem elhanyagolható tény az sem, hogy azért a Waldorfban ez a nyúzotttság közel sem hág olyan fokokra, mint a tradicionális oktatásban.

Számomra a Waldorfban nem jelenik meg az iskolaközösség, mint a leglényegesebb elem. A Summerhill-közösséget és működését nagyon jól mutatja be a Summerhill-dráma: elfogadja a gyereket, és ezzel teremti meg azt a termékeny talajt, ahol a jótékony változások megindulhatnak. Elfogadja, hogy az életben érik az embert frusztrációk, hogy agresszióinkat néha máson éljük ki (néha egy lakkosdobozon, amit a tűzbe vetünk, ahogyan Maddy tette, néha az iskolába látogató inspektornőn, ahogyan a gyerekek tették stb.). Ám ezeknek a frusztrációknak az okait megbeszéli és megérti a közösség, nem megy el mellettük szó nélkül, jelzi a kifelé vezető utat, de nem kényszerít öszintétlen, „majd megjavulok”- kijelentésekre, hanem vár, türelmesen. Ezt a dinamikát nem olvastam sehol a Waldorfnál, és talán mások is hiányolják belőle, és épp ez volt az, amiért meghívtak engem a waldorfos-körökbe.

Mindezek után jogosan merül fel a kérdés, hogyan is látom a különbséget Steiner és Neill filozófiája és gyakorlata között. Mindjárt az elején szeretném leszögezni, hogy nem célom Steinert kritizálni és Neillt az egekbe emelni. Mindezzel együtt közelebb érzem magam a Neill-féle gyakorlathoz. Steiner számomra túlzottan paternalista. Túlzottan későn akarja megadni a gyerekeknek a jogot ahhoz, hogy beleszóljanak a tananyagba, az iskolai életbe. Neill mindezt sokkal korábban teszi. Steiner ezen nézetét aztán tanárai is osztják, akik így

túlzottan paternalista módon állnak a gyerekekhez az iskolában. Summerhill tanárai és az iskola gyerekeinek szülei azt gondolják, hogy a gyerek képes arra, hogy életének egy részét a kezébe vegye. Az iskoláskorba érve is már elég sokat, és fokozatosan egyre többet. Ehhez ad terepet a demokratikus (szabad) iskola. Neill számára az iskolában a választási lehetőségek fontosak: legyen lehetőség a játékra, a művészetekre, a szabad mozgásra, és az óralátogatásra, abban a mértékben, ahogy azt a gyerek szeretné. A korlátokat a közösségi élet területén pedig a közösség állítja fel. Egy Waldorf iskolában mindezek aránya a tanárok döntésétől függ, és általában eléggé mereven meghatározott. A játékra kevés idő jut, a művészetekre sok, a szabad mozgást a kissé merev euritmia helyettesíti, az óralátogatás viszont kötelező. Az iskolai élet szabályait is a tanárok írják elő, még akkor is, ha valamilyen csökevényes formában működik valamiféle diákönkormányzat is. Tanárok és diákok nem ülnek le az asztal köré dönteni fontos ügyekben. Nem mintha Summerhillben nem lennének tanári tanácskozások, de nem ott dőlnek el az iskolai élet ügyei, nem szabályokat hoznak, hanem a gyerekek hatáskörébe nem tartozható ügyeket beszélnek meg.

Steiner filozófiája, hogy mindenki kibontakoztathassa magát számomra szimpatikus. Félek, hogy az eszközök, amiket Steiner ehhez ajánl azonban, gyakran nem működnek. A tanárok helyzetüknél fogva mindentudók akarnak lenni, és ebből következően nem rettennek vissza a kényszerek alkalmazásától. Ez azzal a szomorú következménnyel jár, hogy a Waldorf iskolákban is van túlzott mértékű félelem, van őszintétlenség, a gyerekek egy elkülönült világban élik életüket, a tanárokkal való kapcsolatuk gyakran redukálódik arra, hogy a gyerek másnak igyekszik mutatni magát, mint aki valójában, hogy ezzel elnyerje a tanár szimpátiáját, jó értéklést. Neill számára a kapcsolat az elsődleges. Az élet fontosabb, mint a tanulás. Ha tanár és gyerek között egészséges a viszony, akkor a tanulás nem lesz probléma, nincs szükség erőszakra, nem lesz félelem az iskolában, csak ekkor fejlődik a gyerek, ekkor bontakozik

ki benne az energia, ami előrehajtja a gyerekeket a világ megismerése felé és jobbá alakításához. Az energia itt egy érdekes fogalom, amit gyakran használunk, átvéve a fizikai fogalmakat. Valóban, mintha létezne valami ilyesmi az emberrel kapcsolatban is. Az iskolai élet csökkentheti ezt az energiát, vagy támogathatja azt. Túl gyakran fordul elő szerintem, hogy a Waldorf iskolában az előbbi történik, és remélem, hogy a demokratikus iskolákban inkább az utóbbi. Ez a szabadság értelme. Energia! Választási lehetőségek és jó emberi viszonyok adják ezt! Minden más rombolja.

„Sajnálatos, talán tragikus, hogy a hatvanas-hetvenes években a tekintélyellenes mozgalom „gyerekboltjai”, illetve a szociális hármastagozódásért és a Waldorf-pedagógiáért küzdők között ritkán vagy egyáltalán nem volt párbeszéd. Az A. S. Neillt kedvelő lelkes gyermekbarátok az antropozófiában megtalálhatták volna azt a szellemi alapot, amely hiányzott nekik – hiszen kétségtelenül Rudolf Steiner volt a XX. századnak az a gondolkodója, aki a szabadság és a méltóság fogalmát embertanilag alátámasztotta, s ezáltal az etikai posztulátumok relativitásából kiemelte -, az antropozófusoknak pedig jót tett volna az új, konvencióktól mentes áramlat, a kísérletező öröm, az elavulttal szembeni gyanakvás – egyszóval mindaz, ami áthatotta a tekintélyellenes gondolkodást. A találkozástól való félelmek túlzóak voltak, és a két áramlat, amelyben a szándékok alapján sok közös volt, elment egymás mellett. Véleményem szerint ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az egyik még fiatal, friss – mozgalom eltűnt a színről, a másik – tapasztalatokkal rendelkező – pedig polgáriasító tendenciájából kiindulva nem talált vissza a szabad társadalom reformjainak fonásához. A társadalmi tévutak és az oktatás kapcsolatáról ismét parázs vita alakul majd ki, talán elkeseredett veszekedés is lesz belőle. Ennek már láthatók az előjelei, és remélhető, hogy a Waldorf-mozgalom ez alkalommal előítéletektől mentesen más olyan autonóm szándékok mellé áll majd, amelyeknek ugyancsak fontos, hogy a pedagógia kizárólag a gyermek lényének és szükségleteinek feleljen meg – s ne a

politika igényeit és a gazdasági emberanyag-szükségletet elégítse ki.” – szövi tovább mondandóját a fentebb már idézett Köhler.

Mindezekhez persze azért annyi hozzátennivaló van, hogy a párbeszédet nem úgy kell képzelni, ahogyan a római pápa képzei a zsidókkal, vagy a többi keresztény egyházzal, mert attól kezdve az nem párbeszéd. Kell a párbeszéd, és mindenkit arra buzdítok, akár ezt a cikket is kommentálja legjobb tudása szerint, hiszen valahol el kell kezdeni!

Guntramsdorf, 2010. április

További ajánlott olvasmányok:

- Beszélgetés Summerhillről Vekerdy Tamással
- Vekerdy Tamás előszava A. S. Neill: Summerhill: a pedagógia csendes forradalma c. kötethez
- Interjúk, beszélgetések Zoe Readhead Neillel
- Fóti Péter: Summerhill-napló 2013.
- Részletek a Summerhill-regényből
- Summerhill-dráma

{jcomments on}